

Sygn. akt V CSK 363/16

POSTANOWIENIE

Dnia 30 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z wniosku K.S.

przy uczestnictwie [...]

o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 30 marca 2017 r.,

skargi kasacyjnej Prokuratora Generalnego

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 25 czerwca 2015 r., sygn. akt IV Ca .../15,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w K. w sprawie z wniosku K.S. postanowieniem z dnia 12 sierpnia 2014 r. stwierdził, że spadek po R.D. nabyli na podstawie ustawy synowie: Ł. D., D. D., Z. D., M. D. oraz R. D. - każdy w 1/5 części.

Sąd Rejonowy ustalił, że R. D. zmarł w dniu 24 listopada 2009 r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał. W chwili śmierci był rozwiedziony. Spadkodawca miał pięciu synów: Ł., D., Z., M. i R. Spadkodawca nie miał innych dzieci i nie pozostawił testamentu. Wcześniej dwukrotnie składano wnioski o stwierdzenie nabycia spadku spadkodawcy, oba jednak zostały zwrócone w związku z nieuzupełnieniem ich braków formalnych. Nie dokonano także notarialnego poświadczenia dziedziczenia. Spadkobiercy ustawowi nie zostali uznani za niegodnych dziedziczenia, nie składali oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, nie zostali ubezwłasnowolnieni oraz nie zachodzą podstawy do ubezwłasnowolnienia całkowitego któregośkolwiek z nich.

Uczestnik M. D. wniósł apelację od postanowienia Sądu Rejonowego. Zarzucił, że Sąd Rejonowy nie ustalił, czy uczestnicy M. D. i R. D. zostali ubezwłasnowolnieni, nie żądał złożenia dokumentów potwierdzających masę spadkową, przyjął wypis z księgi wieczystej i nie udostępnił go uczestnikom na rozprawie. Wskazał, że w protokole rozprawy wymieniono akta spraw o sygn. II Ns .../10 i II Ns .../10, które nie są znane uczestnikowi. Zakwestionował legitymację wnioskodawczynie, która nie miała interesu prawnego do złożenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku. Zarzucił, że po złożeniu wniosku o wyłączeniu sędziego, wnioskodawczynie i jej syn nadal rozmawiali z sędzią, a powinni opuścić salę rozpraw. Stwierdził, że sąd nie dopuścił do złożenia oświadczenia o odmowie przyjęcia spadku i nie ustalił, czy przedmiotem postępowania sądowego było to samo gospodarstwo rolne, które jest przedmiotem sprawy toczącej się przed Sądem Rejonowym w Ż..

Sąd Okręgowy w K. w związku z zarzutami podniesionymi apelacji zwrócił się do Sądu Rejonowego w K. o przedstawienie akt w sprawach II Ns .../10 oraz II Ns .../10 oraz do Sądu Rejonowego w Ż. o przedstawienie akt w sprawie II Ns .../08. Ustalił też, że uczestnicy postępowania nie zostali ubezwłasnowolnieni.

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 25 czerwca 2015 r. oddalił apelację. Podkreślił, że we wcześniejszych postępowaniach o stwierdzenie nabycia spadku po R.D. w sprawach o sygn. akt II Ns .../10 i II Ns .../10 wnioski zostały zwrócone wobec nieuzupełnienia braków formalnych. Przyjął, że w protokole rozprawy z dnia 12 sierpnia 2015 r. omyłkowo wpisano sygnatury akt innych spraw (II Ns .../10 i II Ns .../10), jednak błędny wpis nie miał wpływu na rozstrzygnięcie. Uznał, że Sąd Rejonowy, odbierając zapewnienie spadkowe od uczestnika M. D. i przyjmując wyjaśnienia jego pełnomocnika H. D., ustalił okoliczności istotne do rozstrzygnięcia sprawy, w tym kwestię, czy uczestnicy postępowania są ubezwłasnowolnieni lub istnieją przesłanki do ich ubezwłasnowolnienia. Sąd Okręgowy dokonał również ustaleń w tej kwestii i stwierdził, że uczestnicy nie zostali ubezwłasnowolnieni. Zdaniem Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy nie miał obowiązku ustalania masy spadkowej, w tym ewentualnego gospodarstwa rolnego mającego, ze względu na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., P 4/99 (Dz.U. Nr 11, poz. 91), który z dniem 14 lutego 2001 r. przywrócił ogólne reguły dziedziczenia gospodarstw rolnych. Sąd Okręgowy stwierdził, że zgłoszenie wniosku o wyłączenie sędziego w trakcie odczytywania sentencji postanowienia kończącego sprawę nie mogło mieć wpływu na przebieg postępowania i nie doszło do naruszenia art. 50 § 3 k.p.c. Wskazał, że wnioskodawczyni (siostra spadkodawcy i ciotka spadkobierców) mogła wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po R.D., miała w tym bowiem interes, gdyż chwili złożenia wniosku toczyło się postępowanie przed Sądem Rejonowym w Ż. o sygn. akt II Ns .../08 dotyczące stwierdzenia nabycia spadku po matce wnioskodawczyni - . D., w toku którego zmarł brat wnioskodawczyni – R. D., przez co postępowanie zostało zawieszone do czasu ustalenia jego spadkobierców. Zdaniem Sądu Okręgowego, bezzasadne jest twierdzenie uczestnika, że Sąd Rejonowy nie dopuścił do złożenia oświadczeń o odrzuceniu spadku. Wskazał, że uczestnicy zostali prawidłowo zawiadomieni o terminie rozprawy przed Sądem Rejonowym, zostali wezwani do osobistego stawiennictwa i poinformowani, że oświadczenia o odrzuceniu spadku zawarte w pismach procesowych są nieskuteczne oraz pouczeni, iż jeżeli chcą złożyć oświadczenia w tym zakresie, powinni stawić się na rozprawę. Tymczasem stawił się jedynie M. D., który nie

złożył wymienionego oświadczenia. Wprawdzie w toku postępowania apelacyjnego złożył on wniosek w kwestii uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu albo przyjęciu spadku, jednakże ten wniosek nie wyłączał rozstrzygnięcia sprawy i podlega rozpoznaniu w odrębnym postępowaniu, zgodnie z art. 690 § 2 k.p.c.

Prokurator Generalny wniósł skargę kasacyjną, zaskarżając postanowienie Sądu Okręgowego w całości i zarzucając naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 5 w związku z art. 212 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 i 2 w związku z art. 386 § 4 k.p.c., art. 382 w związku z art. 378 § 2 w związku z art. 5 i art. 212 § 2 k.p.c. oraz art. 670 w związku z art. 671 § 1 w związku z art. 378 § 1, art. 382 i art. 391 § 1 w związku z art. 232 zd. 2 i art. 244 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 5 k.p.c. w związku z art. 212 § 2 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 i § 2 k.p.c. w związku z art. 386 § 4 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 2 k.p.c. w związku z art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c. wiążą się z nieporadnością, znacznym prawdopodobieństwem dysfunkcji psychicznych lub upośledzenia funkcji intelektualnych, uniemożliwiających lub znacznie utrudniających zrozumienie istoty sprawy przez uczestnika postępowania M. D., jego pełnomocnika H. D. (matkę) oraz pozostałych uczestników (braci). Sprowadzają się one do niezwrócenia uczestnikowi postępowania M. D. i jego pełnomocnikowi H. D. uwagi na celowość ustanowienia pełnomocnika, dopuszczenia możliwości występowania M. D. i jego braci w charakterze uczestników postępowania choć okoliczności sprawy znane już Sądowi odwoławczemu mimo wątpliwości co do tego, czy mogą oni samodzielnie występować w takim charakterze oraz na nierozpoznaniu apelacji na rzecz braci uczestnika postępowania M. D. .

Zarzut naruszenia art. 378 § 2 k.p.c. nie ma znaczenia w razie oddalenia apelacji M. D., nie byłoby bowiem możliwe w tej sytuacji uchylenie lub zmiana postanowienia przez Sąd drugiej instancji na korzyść pozostałych uczestników (zob. wyrok Sadu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1972 r., II CR 606/71, OSPiKA 1973, nr 6, poz. 121; postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., II CZ

17/06, niepubl.).

Poza tym skarżący nie wykazał, w jaki sposób konkretnie zarzucane Sądowi Okręgowemu uchybienia (zwłaszcza dotyczące naruszenia art. 5 i 212 § 2 k.p.c.) mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, ale ograniczył się do stwierdzenia, że nieporadność uczestników zawsze wywiera istotny wpływ na wynik sprawy. Należy w związku z tym podkreślić, że nabycie spadku jest uzależnione od woli spadkobiercy w tym znaczeniu, że może on przyjąć spadek również z ograniczeniem odpowiedzialności za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w spisie inwentarza stanu czynnego spadku (art. 1012, 1031 § 2 k.c.), bądź też - ze skutkiem, jak gdyby nie dożył chwili otwarcia spadku (art. 925, 1020 k.c.) - odrzucić spadek (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1991 r., III CZP 75/90, OSNC 1991, nr 5-6, poz. 68).

W niniejszej sprawie M. D. i R. D. dnia 22 marca 2010 r., a następnie M. D. dnia 25 października 2014 r. wnosili o stwierdzenie nabycia spadku po R.D., jednakże oba wnioski zostały zwrócone ze względu na nieuzupełnienie ich braków formalnych. Następnie, już po wniesieniu dnia 10 marca 2014 r. przez K S. wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po R.D., wszyscy uczestnicy dwoma pismami z dnia 26 maja 2014 r. oświadczyli, że „zrzekają się spadku po ojcu” i „nie przyjmują i odmawiają spadek po B. D. (babci)”. Oświadczenia te były złożone z naruszeniem przepisów o formie (art. 1018 § 3 k.c.) i znacznie po upływie terminu sześciu miesięcy (art. 1015 § 1 k.c.).

W tej sytuacji uczestnicy dziedziczą po ojcu spadek z ustawy i nie jest jasne, co miałyby w niniejszej sprawie zrobić ewentualny pełnomocnik profesjonalny. Z akt tej sprawy wynika, że zmarły R. D. nie miał żadnego majątku, miał natomiast 400 000 zł długów alimentacyjnych. W tym jednak zakresie wierzycielami byli uczestnicy niniejszego postępowania. R. D. do chwili śmierci czynnie brał udział w postępowaniu o nabycie spadku po swojej matce B. D.. W skład tego spadku wchodzi m.in. gospodarstwo rolne. Z tego względu dziedziczenie z ustawy uczestników postępowania po ojcu może okazać się dla nich korzystne.

Zarzut naruszenia art. 670 w związku z art. 671 § 1 w związku z art. 378 § 1, art. 382 i art. 391 § 1 w związku z art. 232 zd. 2 k.p.c. i art. 244 § 1 k.p.c. odnosi się

do uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji zapewnienia spadkowego złożonego przez M. D. jako jedyne i wiarygodne źródła wiedzy co do kręgu spadkobierców ustawowych, choć z materiału przedstawionego sądowi, a to kopii orzeczenia o stopniu niepełnosprawności strony wynika, iż jest on osobą niepełnosprawną intelektualnie w stopniu znacznym, a Sąd, nie przedłużając postępowania, mógł i powinien uzupełnić postępowanie o dowód z aktu małżeństwa R. D. i H. D. ze wzmianką o rozwodzie lub odpis wyroku rozwodowego, a co w konsekwencji mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Zarzut ten jest nietrafny. Po pierwsze, ze znajdującego się w aktach sprawy i dołączonego do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku skróconego odpisu aktu zgonu R. D. wynika, że był on rozwiedziony. Po drugie, jego była żona H. D. czynnie uczestniczyła w postępowaniu jako pełnomocnik M. D. Po trzecie, według dokonanych ustaleń faktycznych brak testamentu oraz krąg spadkobierców ustawowych R. D. nie budzą żadnych wątpliwości.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw

kc